

ساخت و اعتباریابی پرسشنامه خرد در ایران: یک دیدگاه یکپارچه

از عوامل پیشاینندی، پساینندی و همبسته خرد

- مهدی دستا^۱، امید شکری^{*۲}، شهلا پاکدامن^۳، جلیل فتح آبادی^۴
۱. دکتری روانشناسی تربیتی، دانشگاه شهیدبهشتی، تهران، ایران
  ۲. استادیار روانشناسی تربیتی، دانشگاه شهیدبهشتی، تهران، ایران
  ۳. دانشیار روانشناسی تربیتی، دانشگاه شهیدبهشتی، تهران، ایران
  ۴. دانشیار روانشناسی تربیتی، دانشگاه شهیدبهشتی، تهران، ایران

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۳

دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۷

Construction and validation of wisdom questionnaire in Iran: An integrated approach to its antecedents, consequences and concomitants

Mahdi Dasta¹, Omid Shokri^{*2}, Shahla Pakdaman³, Jalil Fathabadi⁴

1. Ph.D. in Educational Psychology, Shahid Beheshti University. Tehran, Iran
2. Assistant Professor of Educational Psychology, Shahid Beheshti University. Tehran, Iran
3. Associate Professor of Educational Psychology, Shahid Beheshti University. Tehran, Iran
4. Associate Professor of Educational Psychology, Shahid Beheshti University. Tehran, Iran

Received: 2022/04/06

Accepted: 2022/07/14

10.30473/sc.2024.68355.2897

Abstract

This study intended to construct and validate a wisdom questionnaire in Iran with regard to its dimensions, categories and components in the context. All above-20 Iranians comprised the population. Using random cluster sampling, 985 Iranians with different ethnic, gender, age and academic backgrounds were selected. Confirmatory factor analysis revealed that a 6 dimensional structure of wisdom fits the data. The dimensions were Causal Factors (cognitive skills and abilities, emotional intelligence, and personality characteristics), Core Category (existential integrity, harmony and equilibrium), Context Conditions (religiousness, spirituality, self-excellence, ethics, reflection, and challenging experiences), Intervening Conditions (environmental factors, official and unofficial education system, and family), Strategies (wise reasoning, prosocial attitude and behaviors, wellbeing, consulting, guiding and leading others), and Consequences (human perfection and flourishing, common good and a more just world). Overall, wisdom can be defined as a unique, complex, and multifaceted feature encompassing dynamic integrity and balanced account of different components. To describe wisdom as being the best in all its dimensions makes it an unachievable-for-many ideal but if viewed as a continuum, then individuals' wisdom can be seen as ranging from much/many to less/few of its dimensions. In fact, wisdom dimensions work in a synergic manner to promote it and its sum is greater than its parts.

Keywords: Wisdom, Integrity, Equilibrium, Validity, Reliability.

چکیده

این پژوهش با هدف ساخت و اعتباریابی پرسشنامه خرد با توجه به ابعاد، مقوله‌ها و مولفه‌های الگوی خرد در جامعه ایران انجام شد. جامعه پژوهش شامل افراد بالای ۲۰ سال ایرانی بود. ۹۸۵ نفر از گروه‌های مختلف قومی، جنسیتی، سنی و تحصیلی به کمک روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. نتایج تحلیل عامل تاییدی نشان داد که ساختار ۶ بعدی خرد یعنی عوامل علی (مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی)، مقوله اصلی (یکپارچگی، هماهنگی و تعادل ابعادی وجودی)، شرایط زمینه‌ای (دینداری، معنویت و تعالی خود، اخلاق، تامل و تجارب چالش‌انگیز)، شرایط مداخله‌گر (عوامل محیطی، نظام آموزش رسمی و غیررسمی و خانواده)، راهبردها (استدلال خردمندانه، نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند، بهزیستی، مشاوره، راهنمایی و رهبری دیگران) و پیامدها (کمال و سعادت انسان، خیر مشترک و جهانی عادلانه‌تر) با داده‌ها برازش مناسبی داشتند. به‌طور کلی خرد را می‌توان به‌عنوان صفت منحصر به فرد، پیچیده و چندمولفه‌ای انسانی تعریف کرد که یکپارچگی پویا و متعادل مولفه‌های مختلف را در بر می‌گیرد. باید اذعان داشت توصیف خرد به‌عنوان بهترین بودن در همه ابعاد، موجب می‌شود بسیاری آن را یک ایده‌آل غیرقابل دسترس ادراک کنند، در حالی که خرد را می‌توان به‌عنوان یک پیوستار در نظر گرفت که افراد ممکن است در طیفی از خیلی کم تا خیلی زیاد در ارتباط با این ابعاد قرار گیرند. این ابعاد به‌صورت هم‌افزایی در مسیر افزایش سطح خرد عمل می‌کنند و در واقع می‌توان گفت خرد بزرگتر از جمع اجزای آن است.

کلیدواژه‌ها: خرد، یکپارچگی، تعادل، اعتبار، روایی.

*Corresponding Author: Omid Shokri

Email: O_shokri@sbu.ac.ir

* نویسنده مسئول: امید شکری

مقدمه

گلاک، بیسجوف و سینهانر^{۱۳}، ۲۰۱۲؛ جیسون^{۱۴} و همکاران، ۲۰۰۱). دومین شیوه روایت خودزیست‌نامه‌نگاری^{۱۵} بیشتر مبتنی بر بوم‌شناختی است و عمیقاً به تجارب خاص زندگی افراد می‌پردازد (مانند بلاک^{۱۶} و گلاک، ۲۰۰۴؛ گلاک، بلاک، بارون و مک‌آدامز^{۱۷}، ۲۰۰۵؛ کونینگ و گلاک، ۲۰۱۲). در شیوه سوم که کاملاً کیفی است (مانند نظریه زمینه‌ای و تحلیل پدیدارشناختی)؛ محققان با استفاده از مصاحبه عمیق به ارزیابی جلوه‌های خرد (مانند کرد نوقابی و دلفان بیرانوند، ۱۳۹۵؛ چن، چونگ، وو و هسه^{۱۸}، ۲۰۱۴؛ موننگومری، باربر و مک‌کی^{۱۹}، ۲۰۰۲) می‌پردازند.

از سوی دیگر بخشی از پژوهش‌ها از رویکرد نظریه‌های تصریحی یا تخصصی^{۲۰} استفاده کرده‌اند (مانند استرنبرگ، ۱۹۹۰؛ کانزمن و بالتز، ۲۰۰۵؛ آردلت^{۲۱}، ۲۰۰۳ و براون و گرین^{۲۲}، ۲۰۰۶). یکی از این الگوها، پارادایم خرد برلین^{۲۳} است که خرد را به‌عنوان شکلی از تخصص در مسائل بنیادین زندگی^{۲۴} تعریف می‌کند (کانزمن و بالتز، ۲۰۰۵). در این الگو، شرکت‌کنندگان با صدای بلند درباره سناریوهای فرضی زندگی (به‌عنوان مثال خودکشی یک دوست) فکر می‌کنند و پاسخ‌های شرکت‌کنندگان با توجه به دانش غنی و رویه‌ای^{۲۵} در مورد شرایط جدی زندگی^{۲۶} و همچنین فرامعیارهای زمینه‌گرایی گسترده عمر، نسبی‌گرایی ارزش‌ها و مدیریت عدم‌قطعیت زندگی^{۲۷} کدگذاری می‌شود. این رویکرد دانش زیادی درباره عناصر شناختی و پردازش اطلاعات مورد نیاز برای عملکرد مرتبط با خرد ارائه می‌دهد (بالتز و استادینگر، ۲۰۰۰). دیگر روش‌های این رویکرد به‌جای سناریوهای فرضی، به خاطرات خودزیست‌نامه‌نگاری افراد براساس تجارب واقعی زندگی آنها می‌پردازند. این روش‌ها محدودیت‌هایی چون لیست متفاوت کلمات ایجاد شده، زمان و هزینه بالا و تحریفات بالقوه حافظه را دارند. با توجه به این

در سه دهه گذشته پژوهش‌های روان‌شناسی خرد از نظر کمیت، کیفیت و پیچیدگی، رشد بسیار قابل توجهی داشته‌اند. فراتر از پژوهش‌های خرد، مفهوم خرد به طور فزاینده‌ای در زمینه‌هایی مانند روان‌شناسی بالینی و روان‌درمانی (مانند گرم و سیگل^۱، ۲۰۱۲)، تصمیم‌گیری (مانند یانیو و چوشن-هیل^۲، ۲۰۱۱) رهبری (مانند کیلبرگ^۳، ۲۰۱۲) و تعلیم و تربیت (مانند استرنبرگ^۴، ۲۰۱۰) به کار گرفته شده است. از این رو تعداد زیادی از پژوهش‌گران زمینه‌های دیگر، علاقه‌مند به استفاده از مقیاس‌های خرد در پژوهش‌های خود هستند (گلاک^۵ و همکاران، ۲۰۱۳). با این حال خرد یک سازه بسیار پیچیده است (استرنبرگ و گلاک، ۲۰۱۹) و عملیاتی‌سازی آن براساس تعاریف مختلف، کاملاً متفاوت است. از این روی استرنبرگ (۱۹۹۰) خرد را به‌عنوان سخت‌دست‌یافتنی‌ترین سازه^۶ روان‌شناختی توصیف کرده و کانزمن و بالتز^۷ (۲۰۰۳) خاطر نشان می‌کنند که میراث غنی تاریخی و فرهنگی خرد، تعریف روان‌شناختی جامع و عملیاتی کردن این مفهوم را دشوار کرده است. با این حال تلاش برای سنجش خرد ادامه داشته و پژوهش‌گران با استفاده از شیوه‌های مختلف سعی در شناسایی عناصر خرد داشته‌اند.

پژوهش‌های اولیه خرد (مانند کلایتون و بیرن^۸، ۱۹۸۰؛ هالییدی و چاندلر^۹، ۱۹۸۶؛ استرنبرگ، ۱۹۸۵) نظریه‌های ضمنی^{۱۰} را به کار گرفته‌اند. رویکرد معمول در این مطالعات شیوه رتبه‌بندی توصیف‌گر^{۱۱} است. در این رویکرد از افراد خواسته می‌شود تا در مورد فهرستی از توصیف‌گرهایی که به خرد نزدیک، مرتبط یا مشابه هستند، قضاوت کنند. دیگر شیوه‌ها روش‌های کاملاً وابسته به زمینه هستند. در رویکرد زندگی واقعی^{۱۲}، فهم خرد مورد بررسی قرار می‌گیرد و از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شود افرادی را که خردمند هستند یا خردمندانه رفتار می‌کنند؛ معرفی و ارزیابی کنند (مانند اسعدی، ۱۳۹۴؛ دستا، شکری، پاکدامن و فتح‌آبادی، ۱۳۹۹؛

13. Bischof, B., & Siebenhüner, L

14. Jason, L. A

15. autobiographical narratives

16. Bluck, S

17. Baron, J., & Mcadams

18. Chen, L. M., Cheng, Y. Y., Wu, P. J., & Hsueh, H. I

19. Montgomery, A., Barber, C., & McKee, P

20. explicit or expert

21. Ardel, M

22. Brown, S. C., & Greene, J. A

23. Berlin Wisdom Paradigm

24. form of expertise in the fundamental pragmatics of life

25. factual and procedural knowledge

26. serious life conditions

27. meta-criteria of lifespan contextualism, value relativism, and management of life uncertainty

1. Germer, C., & Siegel, R

2. Yaniv, I., & Choshen-Hillel, S

3. Kilburg, R. R

4. Sternberg, R. J

5. Glück, J

6. elusive construct

7. Kunzmann, U., & Baltes, P. B

8. Clayton, V. P., & Birren, J. E

9. Holliday, S. G., & Chandler, M. J

10. implicit theories

11. descriptor-rating

12. real-life approach

اجتماعی و فرهنگی در سطح کلان تا زمینه‌های موقعیتی خاص در سطح خرد، مد نظر قرار گیرند.

با وجود رشد قابل ملاحظه تعداد پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه و توصیف‌های چندبعدی و چندین مقیاس ارزیابی خرد، هنوز تعریف مورد توافقی از خرد وجود نداشته و علی‌رغم این که در سال‌های اخیر خرد در حوزه روان‌شناسی ایران نیز مورد توجه قرار گرفته (اسعدی، ۱۳۹۴؛ دستا و همکاران، ۱۳۹۹؛ کردنوقابی و بیرانوند، ۱۳۹۵، ۱۳۹۴) ولی هنوز ابزاری جامع و بومی از خرد با توجه به بافت چند فرهنگی جامعه ایران تدوین نشده است. از این رو این پژوهش قصد دارد با توجه به نتایج مطالعه قبلی (دستا و همکاران، ۱۴۰۰) و الگوی جامع به‌دست آمده از خرد و همچنین مولفه‌ها، عوامل و عناصر موثر بر خرد در جامعه ایران به ساخت و اعتبارسنجی پرسشنامه خرد در جامعه ایران بپردازد. بدین ترتیب پژوهش‌گران در مطالعه حاضر به دنبال پاسخ به این سوال هستند که پرسشنامه خرد، از چه ویژگی‌های روان‌سنجی برخوردار است؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر توصیفی است و در زمره مطالعات همبستگی قرار دارد. جامعه آماری این پژوهش تمامی افراد بالای ۲۰ سال جامعه ایران است. برای انتخاب نمونه با توجه به عدم انتشار جمعیت اقوام به‌صورت رسمی، نمونه به روش خوشه‌ای تصادفی انتخاب شد. از این رو ۷ قوم ترک، کرد، لر، عرب، بلوچ، ترکمن و فارس که بیشترین جمعیت را در بین اقوام ایرانی به خود اختصاص داده‌اند انتخاب و سپس افراد به صورت تصادفی از هر قوم انتخاب شدند. استان‌های آذربایجان شرقی و اردبیل (قوم ترک)؛ استان‌های کرمانشاه و کردستان (قوم کرد)؛ استان‌های لرستان و چهارمحال و بختیاری (قوم لر)؛ استان خوزستان (قوم عرب)، استان سیستان و بلوچستان (قوم بلوچ)؛ استان گلستان (قوم ترکمن) و استان‌های تهران، اصفهان و یزد (قوم فارس) به‌عنوان نمونه مشخص و سپس از هر قوم شرکت‌کنندگان به روش تصادفی انتخاب شدند. ۱۰۴۳ نفر به‌عنوان حجم نمونه اولیه به پرسش‌نامه‌ها پاسخ دادند. بعد از حذف پرسشنامه‌های ناقص و دارای مشکل، تعداد نمونه به ۹۸۵ نفر رسید. دامنه سنی نمونه ۲۰ تا ۷۴ سال و ۵۰۱ نفر از آنها زن و ۴۸۴ نفر از آنها مرد بودند. میانگین سنی زنان و مردان به ترتیب ۳۵/۸ و ۳۸/۵ به دست آمد.

موارد، مقیاس‌های خودگزارش‌دهی خرد، طرفداران خود را یافته است. مقیاس‌های خودگزارش‌دهی، متمرکز، استاندارد و کمی هستند. چنین ویژگی‌هایی به محققان این امکان را می‌دهد تا اجرا، جمع‌آوری، کدگذاری و تحلیل نتایج آنها آسان و به صرفه باشد. همچنین مقیاس‌های خودگزارش‌دهی در نمونه‌های با حجم نامحدود استفاده می‌شود که به اعتبار بیرونی آنها کمک می‌کند.

بیشتر مقیاس‌های خرد، از سنت‌های غربی^۱ نشأت گرفته است، در همین راستا نتایج بررسی ادبیات خرد، توسط بانگن، میگز و جست (۲۰۱۳) نشان داد که اکثر قریب به اتفاق تعاریف و پژوهش‌های خرد در روان‌شناسی از دهه ۱۹۷۰ به‌وسیله محققان آمریکایی و اروپایی ارائه شده است. بسیاری از پژوهش‌گران (مانند گراسمن، دورفمن و اوکز^۲، ۲۰۲۰) بیان می‌کنند که خرد تنها زمانی که در یک زمینه فرهنگی ادراک شود، معنا می‌یابد و در فرهنگ‌های مختلف متفاوت تعریف می‌شود؛ اگرچه هنوز، ماهیت و میزان تأثیرات فرهنگی به اندازه کافی درک نشده است. برخی از رویکردها تفاوت‌های نسبتاً زیادی را نشان می‌دهند (مانند یانگ^۳، ۲۰۰۱) در حالی که برخی دیگر نشان می‌دهند که جنبه‌های اصلی خرد در فرهنگ‌های مختلف اشتراکات بیشتری نسبت به آنچه انتظار می‌رود داشته باشند (کلاک، و بلاک، ۲۰۱۱). به‌عنوان مثال جست و واهیا^۴ (۲۰۰۸) مفهوم‌سازی خرد در متون باستانی ودیک^۵ و بهگود گیتا^۶ را با دیدگاه‌های علمی معاصر از خرد مقایسه کردند و نتیجه گرفتند که بین دو رویکرد چندین شباهت وجود دارد (مانند تنظیم هیجانی؛ فروتنی). پژوهش‌های بین‌فرهنگی تا به امروز از ابزارهای مختلفی برای سنجش خرد استفاده کرده و نتایج در برخی از موارد متناقض است (برای نمونه بانگن^۷ و همکاران، ۲۰۱۳؛ لی، کان، آلدوین و لونسون^۸، ۲۰۱۵). علاوه بر این باید توجه داشت که خرد یک ویژگی درون‌فردی (آردلت، ۲۰۰۳) و همزمان به‌عنوان فرایندی است که در بستر محیط، جامعه و فرهنگ قرار دارد (گراسمن و همکاران، ۲۰۲۰ الف). تمرکز روی منابع صرفاً درون‌فردی (رویکرد غالب پژوهش‌های گذشته)، برای شناخت ماهیت خرد می‌تواند به‌طور بالقوه گمراه‌کننده باشد و می‌بایست زمینه‌های

1. Western traditions
2. Grossman, I., Dorfman, A., & Oakes, H
3. Yang, S.-Y
4. Jeste, D. V., & Vahia, I
5. ancient Vedic text
6. Bhagavad Gita
7. Bangen, K. J
8. Lee, S. Choun, S., Aldwin, C. M., & Levenson, M. R.

ابزار پژوهش

در مطالعه قبل (دستا و همکاران، ۱۴۰۰) به طور کلی از تحلیل اولیه داده‌ها، ۱۷۸۵ ویژگی یا رفتار مرتبط با خرد در بخش متون ادبی و دینی، ۳۰۸۳ ویژگی یا رفتار مرتبط با خرد در بخش پاسخ‌های مربوط به افراد بالای ۲۰ سال (۳۲۸ نفر) و ۱۵۶۰ ویژگی یا رفتار مرتبط با خرد از مصاحبه با اساتید دانشگاه و پژوهشگاه (۲۸ نفر) در مرحله کدگذاری باز به دست آمد که پس از حذف موارد تکراری و جمع‌بندی کدهای مشابه به ۷۱۷ مولفه اولیه تقلیل یافتند. در مرحله بعد مولفه‌ها با توجه به ارتباط معنایی و تشابهی که داشتند در قالب ۶۴ مقوله فرعی، ۱۹ مقوله اصلی و در ابعاد ۶ گانه مدل پارادایمی اشتراک و کوربین^۱ (۱۹۹۸) شامل عوامل علی، مقوله اصلی (یکپارچگی، هماهنگی و تعادل ابعاد وجودی)، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها ارائه شد. پس از تدوین الگوی مفهومی، با استفاده از کدها و مقوله‌های حاصل، نسخه اولیه بانک سوالات مشتق بر ۲۰۴ گویه تهیه شد. در طراحی سوالات تلاش شد برای حفظ روح زنده حاکم بر پژوهش، از تعابیر و اصطلاحات به دست آمده از مرحله کیفی استفاده و سوال‌ها بر اساس مولفه‌ها، زیرمقوله‌ها و مقوله‌های استخراج شده، تدوین گردد.

روش تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی مانند شاخص‌های گرایش به مرکز، پراکندگی و... و آمار استنباطی به شیوه همبستگی چندمتغیری استفاده شده است. تحلیل همبستگی چندگانه در دو مرحله، تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول و مرتبه دوم انجام گرفت. برای تحلیل داده‌ها، نرم‌افزارهای SPSS ۲۲ و Amos ۲۴ مورد استفاده قرار گرفتند.

یافته‌های پژوهش

روایی صوری و محتوایی مقیاس خرد

برای بررسی روایی صوری، گویه‌های طراحی شده برای پنج نفر از متخصصین حوزه روان‌شناسی که در زمینه خرد کار کرده بودند ارسال و از آنها خواسته شد تا نظرات خود را در مورد ویژگی‌های ظاهری مانند کلمات، جملات و میزان درک گویه‌ها ارائه دهند. با توجه به نظرات متخصصین برخی از گویه‌ها اصلاح و برخی جایگزین شدند. روایی محتوایی

مقیاس ساخته شده خرد به دو صورت روایی محتوایی کیفی و روایی محتوایی کمی بررسی شد.

برای بررسی روایی محتوای کیفی، مقیاس ساخته شده اولیه برای شش نفر از متخصصان حوزه روان‌شناسی که در زمینه خرد تجربه داشتند ارسال و نظر آنها درباره میزان انطباق گویه به زیرمقوله و مقوله مورد نظر در یک طیف ۵ درجه‌ای عالی (۵)، خیلی خوب (۴)، خوب (۳)، متوسط (۲) و ضعیف (۱) اخذ شد. همچنین از آنها خواسته شد که در صورت لزوم گویه پیشنهادی یا اصلاح شده خود را در برگه و در مقابل گویه یادداشت کنند.

برای روایی محتوایی کمی، از نسبت روایی محتوا^۲ و شاخص روایی محتوا^۳ استفاده شد. با توجه به نتایج، مشخص شد که نسبت روایی محتوا و یا شاخص روایی محتوا ۷۶ گویه به ترتیب پایین‌تر از ۰/۸ یا ۰/۷۹ بوده و در این مرحله حذف شدند.

پایایی مقیاس خرد

ضریب آلفای کرونباخ هریک از مقوله‌های اصلی بالاتر از ۰/۷ و برای ابعاد اصلی عوامل علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۸۷، ۰/۸۹، ۰/۹۱ و ۰/۸۳ به دست آمد.

شیوه نمره‌گذاری مقیاس خرد

در این مقیاس شرکت‌کنندگان میزان موافقت یا مخالفت خود را در یک طیف لیکرت ۶ درجه‌ای اعلام کردند. به پاسخ‌های کاملاً موافقم نمره ۶، موافقم ۵، تاحدی موافقم ۴، تاحدی مخالفم ۳، مخالفم ۲، و کاملاً مخالفم ۱ تعلق گرفت. تعداد ۵۵ گویه به صورت معکوس طراحی شدند، بدین معنی که به درجه کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم به ترتیب نمره ۱ تا ۶ تعلق گرفت. جمع نمرات گویه‌های هر مقوله نشان‌دهنده نمره آن مقوله و جمع نمرات مقوله‌های هر بعد، نشان‌دهنده نمره آن بعد است. لازم به ذکر است با توجه به این که نوع سوال‌ها برای بعد شرایط مداخله‌گر (مقوله‌های عوامل محیطی، نظام آموزش رسمی و غیررسمی و خانواده) و مقوله جهانی عادلانه‌تر (در بعد پیامدها) متفاوت از بقیه سوال‌های پرسشنامه بود، با دستورالعمل جداگانه‌ای در ادامه سوال‌ها ارائه شدند.

2. content validity ratio
3. content validity Index

1. Strauss, A., & Corbin, J

تحلیل همبستگی چند متغیر داده‌ها

در این مرحله ابتدا به غربال‌گری داده‌های اولیه پرداخته و مفروضه‌های نرمال بودن، خطی بودن و هم‌خطی چندگانه بررسی شدند. تحلیل داده‌های از دست‌رفته نشان داد (علی‌رغم توضیحات کامل به مشارکت‌کنندگان پژوهش در مقدمه پرسشنامه) حدود ۴ درصد از داده‌ها پاسخ داده نشده بودند، از این‌رو از روش بیشینه کردن انتظار^۱ (EM) برای جایگزینی داده‌های از دست‌رفته استفاده شد. برای ردیابی داده‌های پرت تک متغیری، از روش نمودار جعبه‌ای، و چند متغیره از شاخص فاصله مهالانویس استفاده و موارد افراطی از مجموعه داده‌ها حذف شدند. برای بررسی نرمال بودن تک متغیره از شاخص‌های کجی و کشیدگی و نمودار احتمال

نرمال و برای نرمال بودن چند متغیره از ضریب ماردیبا در نرم‌افزار AMOS استفاده و مورد تایید قرار گرفتند. با توجه به این که خیلی از پژوهش‌گران، تحلیل عامل تاییدی را نسبت به اکتشافی اولویت می‌دانند و همچنین از آن جایی که این نوع تحلیل به وسیله فرضیه‌های نسبت به خود مورد حمایت قرار گرفته و در آن متغیرهای مکنون و آشکار مورد بررسی قرار می‌گیرند، در ادامه از روش تحلیل عامل تاییدی استفاده شد. به منظور بررسی روابط ساده و اولیه متغیرها (مقوله‌های اصلی و ابعاد اصلی مقیاس خرد)، ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار گرفت و نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. ضرایب همبستگی بین ابعاد اصلی مقیاس خرد

عامل	عوامل علی	مقوله اصلی	شرایط مداخله‌گر	شرایط زمینه‌ای	راهبردها	پیامدها
عوامل علی	۱					
مقوله اصلی	۰/۷۴**	۱				
شرایط زمینه‌ای	۰/۷۵**	۰/۶۷**	۱			
شرایط مداخله‌گر	۰/۴۵**	۰/۳۶**	۰/۳۸**	۱		
راهبردها	۰/۸۷**	۰/۷۵**	۰/۷۵**	۰/۴۶**	۱	
پیامدها	۰/۷۴**	۰/۶۳**	۰/۶۹**	۰/۵۰**	۰/۷۵**	۱

**معناداری در سطح ۰/۰۱ α *معناداری در سطح ۰/۰۵ α

شده، و مقوله‌های اصلی به‌عنوان متغیرهای مکنون در نظر گرفته شدند.

نتایج نشان می‌دهند که بین همه ابعاد اصلی مقیاس خرد و همچنین مقوله‌های اصلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

جدول ۲. اندازه‌های KMO و نتایج آزمون کرویت بارلت

ابعاد	KMO	کرویت	معناداری
عوامل علی	۰/۹۵	۱۴۱۶۹/۸۴	۰/۰۰۱
مقوله اصلی	۰/۸۰	۱۳۲۷/۹۳	۰/۰۰۱
شرایط زمینه‌ای	۰/۸۹	۱۰۵۳۹/۱۷	۰/۰۰۱
شرایط مداخله‌گر	۰/۹۱	۷۰۳۹/۸۲	۰/۰۰۱
راهبردها	۰/۹۳	۹۱۹۱/۹۹	۰/۰۰۱
پیامدها	۰/۸۷	۳۹۸۴/۹۱	۰/۰۰۱

از این‌رو برای عوامل علی، مقوله‌های مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی؛ برای شرایط زمینه‌ای، مقوله‌های دینداری، معنویت و تعالی خود، اخلاق، تامل و تجارب چالش‌انگیز؛ برای شرایط مداخله‌گر مقوله‌های عوامل محیطی، نظام آموزش رسمی و

تحلیل عامل تاییدی مرتبه اول ابعاد مقیاس خرد

یکی از نکاتی که می‌بایست در تحلیل عاملی مورد نظر قرار گیرد، کیفیت حجم نمونه است، از این‌رو برای بررسی کیفیت حجم نمونه از آزمون کرویت بارلت استفاده شده است. نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که مقادیر هر ۶ بعد مقیاس خرد بالاتر از ۰/۸ بوده و سطح معناداری آزمون کرویت بارلت نیز کمتر از ۰/۰۰۱ است. از این‌رو بر پایه هر دو شاخص می‌توان گفت که اجرای تحلیل عاملی براساس ماتریس همبستگی حاصل در نمونه پژوهش خواهد بود.

برای انجام تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول و بررسی اعتبار و پایایی ابعاد مقیاس خرد، گویه‌های مربوط به هر یک از مقوله‌های اصلی به‌عنوان نشان‌گرها یا متغیرهای مشاهده

1. expectation maximization

در ادامه یافته‌های مربوط به تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم برای ۵ بعد مدل (برای مقوله اصلی تحلیل عاملی مرتبه اول انجام شد) یعنی عوامل علی، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها، در جداول برونداد و شاخص‌های برازش ارائه شده است.

عوامل علی

این بعد شامل ۳ مقوله اصلی مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی با ضریب پایایی به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۷۳ و ۰/۷۲ است. در ادامه گزارش بررسی روایی سازه این بعد ارائه شده است.

غیررسمی و خانواده؛ برای راهبردها مقوله‌های استدلال خردمندان، نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند، بهزیستی و مشاوره، راهنمایی و رهبری دیگران؛ و برای پیامدها مقوله‌های کمال و سعادت انسان، خیرمشترک و جهانی عادلانه‌تر به عنوان متغیرهای مکنون در نظر گرفته شدند. با استفاده از نرم‌افزار AMOS و با استفاده از روش حداکثر درست‌نمایی تحلیل صورت گرفت و شاخص‌های برازش مدل استخراج گردید. سپس با توجه به شاخص‌های اصلاح، در برخی موارد کوواریانس خطا بین گویه‌ها اضافه شد و در نهایت شاخص‌های برازش الگوی اصلاح‌شده استخراج گردید. جدول ۸ شاخص‌های برازش الگوی اصلاح‌شده (مرتبه اول) ابعاد را نشان می‌دهد.

جدول ۳. شاخص‌های برازش تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول ابعاد مقیاس خرد

شاخص‌های برازش	χ^2/df	GFI	NFI	RFI	IFI	CFI	RMR	RMSEA
برازش قابل قبول	≤ 3	≥ 0.80	≥ 0.80	≥ 0.80	≥ 0.80	≥ 0.80	< 0.1	< 0.08
عوامل علی	۲/۷۴	۰/۹۳	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۹۵	۰/۹۲	۰/۰۴۵	۰/۰۴۳
مقوله اصلی	۲/۳۰	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۱	۰/۰۳۷
شرایط زمینه‌ای	۲/۸۶	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۰۴۹	۰/۰۴۴
شرایط مداخله‌گر	۲/۸۸	۰/۹۰	۰/۹۲	۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۰۵۷	۰/۰۴۴
راهبردها	۲/۹۵	۰/۹۳	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۹۶	۰/۹۴	۰/۰۴۷	۰/۰۴۵
پیامدها	۲/۸۳	۰/۹۸	۰/۹۷	۰/۹۵	۰/۹۸	۰/۹۷	۰/۰۳۱	۰/۰۴۳

جدول ۴. پارامترهای مدل اندازه‌گیری عوامل علی مقیاس خرد

عامل‌ها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی	۱	از هوش بالایی برخوردار است.	۰/۳۲	۹/۲۹	۰/۰۰۱
	۱۵	اغلب در موقعیت‌های مختلف هوشمندانه عمل نمی‌کند.	۰/۵۳	۱۴/۴۹	۰/۰۰۱
	۲۹	از تجربه‌هایش درس می‌گیرد.	۰/۶۲	۱۶/۴۳	۰/۰۰۱
	۴۳	از دانش و معلومات گسترده‌ای برخوردار نیست.	۰/۵۷	۱۵/۴۰	۰/۰۰۱
	۵۶	معتقد است برای غلبه بر مشکلات باید گام به گام پیش رفت.	۰/۶۳	۱۶/۵۶	۰/۰۰۱
	۶۹	از توانایی بالایی برای حل مسائل برخوردار نیست.	۰/۷۸	۱۹/۳۵	۰/۰۰۱
	۸۴	در اکثر مواقع برای فعالیت‌ها و رفتارشان منطق دقیق و قابل قبولی ندارد.	۰/۷۶	۱۹/۰۴	۰/۰۰۱
	۹۰	تازگی و جدید بودن مسائل، موضوع‌ها و کارهای محوله برای او جالب و جذاب است.	۰/۴۷	۱۳/۰۳	۰/۰۰۱
	۹۳	معمولاً ایده‌های جدیدی برای حل مسائل پیشنهاد نمی‌دهد.	۰/۶۷	۱۷/۴۹	۰/۰۰۱
	۹۵	سعی می‌کند به روز باشد و از علم روز عقب نماند.	۰/۵۳	۱۴/۵۰	۰/۰۰۱
۹۷	به آنچه می‌داند و علم دارد، عمل نمی‌کند.	۰/۷۶	۱۸/۹۹	۰/۰۰۱	
۹۸	فرصت‌های زندگی را غنیمت می‌شمارد.	۰/۶۸	۱۷/۷۰	۰/۰۰۱	
۹۹	سعی می‌کند بدون خیال‌پردازی، واقعیت امور را در نظر بگیرد.	۰/۵۳	۱۴/۵۶	۰/۰۰۱	
۱۰۰	براحتی اخباری را که مطرح می‌شود قبول می‌کند و صحت و درستی آنها را بررسی نمی‌کند.	۰/۷۲	۱۸/۳۱	۰/۰۰۱	
۱۰۱	از دانش و علم خود در عمل و زندگی استفاده می‌کند.	۰/۶۶	۱۷/۲۵	۰/۰۰۱	

عامل‌ها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
	۱۰۳	برنامه‌های روزانه خود را اولویت‌بندی نمی‌کند.	۰/۷۴	۱۸/۸۰	۰/۰۰۱
	۱۰۴	اغلب قبل از قضاوت، اعتبار منبع اطلاعات را بررسی می‌کند.	۰/۶۷	۱۷/۴۱	۰/۰۰۱
	۱۰۵	نسبت به همسالان خود به‌روز نیست.	۰/۶۰	-	-
	۲	نسبت به احساسات و هیجانات خود آگاهی عمیقی ندارد.	۰/۳۳	۹/۶۷	۰/۰۰۱
	۱۶	از توانایی‌های خود شناخت کامل دارد.	۰/۴۳	۱۲/۳۶	۰/۰۰۱
	۳۰	هنگام تصمیم‌گیری درباره موضوعات شخصی کمتر تحت تاثیر احساسات قرار می‌گیرد.	۰/۳۸	۱۰/۹۳	۰/۰۰۱
	۴۴	در موقعیت‌های پر استرس نمی‌تواند خونسردی خود را حفظ کند.	۰/۵۹	۱۶/۷۲	۰/۰۰۱
هوش هیجانی	۵۷	وقتی نیاز دارد که با دیگران صحبت کند یا کسی به حرف‌های او گوش دهد، افراد زیادی را در کنار خود ندارد.	۰/۲۹	۸/۷۴	۰/۰۰۱
	۷۰	به راحتی با افراد با ویژگی‌های مختلف ارتباط برقرار می‌کند.	۰/۴۹	۱۲/۸۸	۰/۰۰۱
	۷۹	برای کمک به موفقیت دیگران، به آنها انگیزه می‌دهد.	۰/۵۹	۱۶/۸۰	۰/۰۰۱
	۸۲	کارها و مسئولیت‌ها را تا دستیابی به نتیجه دلخواه پیگیری نمی‌کند.	۰/۶۷	۱۸/۶۳	۰/۰۰۱
	۹۱	اغلب انتظار دارد مشکلات ختم بخیر شوند، هر چند گاهی این اتفاق نمی‌افتد.	۰/۱۸	۵/۳۰	۰/۰۰۱
	۹۴	درباره آینده خوش‌بین نیست.	۰/۶۸	-	-
	۳	درباره مذاهب و مکاتب فلسفی بسیار کنجکاو است.	۰/۲۶	-	-
	۱۷	معمولاً به دنبال امتحان کردن یا تجربه کردن چیزهای تازه نیست.	۰/۴۴	۶/۷۲	۰/۰۰۱
ویژگی‌های شخصیتی	۳۱	اگر نیاز باشد حاضر است برای رسیدن به مقاصد خود از دیگران سوء استفاده کند.	۰/۷۰	۷/۳۵	۰/۰۰۱
	۴۵	انسان افتاده و فروتنی است.	۰/۵۱	۷/۴۴	۰/۰۰۱
	۵۸	به تعهداتش نسبت به دیگران عمل نمی‌کند.	۰/۷۹	۷/۴۶	۰/۰۰۱
	۷۱	سعی می‌کند تا وظایف خود را با صداقت و درستی انجام دهد.	۰/۷۶	۷/۴۲	۰/۰۰۱

مقوله اصلی

مقوله اصلی مقیاس خرد، یکپارچگی، هماهنگی و تعادل ابعاد وجودی است که با ۵ متغیر آشکار سنجیده می‌شود. ضریب پایایی این بعد از مدل ۰/۷۸ است. در ادامه گزارش بررسی روایی سازه این بعد ارائه شده است.

شرایط زمینه‌ای

این بعد از مقیاس خرد دارای ۵ مقوله اصلی دینداری، معنویت و تعالی خود، اخلاق، تامل و تجارب چالش‌انگیز است که ضریب پایایی هریک از این مقوله‌ها به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۷۸، ۰/۷۷، ۰/۷۲ و ۰/۷۵ می‌باشد. در ادامه گزارش بررسی روایی سازه این بعد ارائه شده است.

شرایط مداخله‌گر

این بعد شامل سه مقوله اصلی عوامل محیطی، نظام آموزش رسمی و غیررسمی و خانواده با ضریب پایایی به ترتیب ۰/۸۲، ۰/۷۶ و ۰/۷۹ می‌باشد. در ادامه گزارش بررسی روایی

سازه این بعد ارائه شده است.

راهبردها

این بعد از مقیاس خرد شامل ۴ مقوله اصلی استدلال خردمندانه، نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند، بهزیستی و مشاوره، راهنمایی و رهبری دیگران با ضریب پایایی به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۷۸، ۰/۷۹ و ۰/۷۵ می‌باشد. در ادامه گزارش بررسی روایی سازه این بعد ارائه شده است.

پیامدها

پیامدها شامل سه مقوله اصلی کمال و سعادت انسان، خیرمشتک و جهانی عادلانه‌تر با ضریب پایایی ۰/۷۸، ۰/۷۴ و ۰/۷۸ است. در ادامه گزارش بررسی روایی سازه این بعد ارائه شده است.

در جدول ۱۰ شاخص‌های ارزیابی مدل تحلیل عاملی تاییدی گزارش شده که نشان‌دهنده این است که ابعاد از برازش قابل قبولی برخوردار هستند.

جدول ۵. پارامترهای مدل اندازه‌گیری مقوله اصلی مقیاس خرد

عامل‌ها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
یکپارچگی، هماهنگی و تعادل ابعاد وجودی	۴	در زندگی اعتدال ندارد.	۰/۴۶	-	-
	۱۸	هنگامی که قرار است درباره موضوع مهمی تصمیم‌گیری کند، آگاهانه آن را ارزیابی می‌کند تا مبدا با عقاید، اصول و ارزش‌هایش مغایر باشد.	۰/۵۲	۱۱/۶۰	۰/۰۰۱
	۳۲	رفتارش با ارزش‌ها و اعتقادات، باورها، احساسات و گفتارش هماهنگ نیست.	۰/۵۹	۱۳/۴۱	۰/۰۰۱
	۴۶	افکار، احساسات، انگیزه‌ها، گفتار و رفتارش با هم هماهنگ هستند.	۰/۷۱	۱۲/۵۷	۰/۰۰۱
	۵۹	در همه ابعاد وجودی‌اش (از قبیل عقاید، احساسات، خواست‌ها، گفتار و کردار) هماهنگی و یکپارچگی دیده می‌شود.	۰/۸۶	۱۲/۵۰	۰/۰۰۱

جدول ۶. پارامترهای مدل اندازه‌گیری شرایط زمینه‌ای مقیاس خرد

عامل‌ها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
دینداری	۵	باور دارد که نظام هستی آفریننده‌ای دارد.	۰/۵۶	۱۷/۹۸	-
	۱۹	اعتقادی ندارد که دنیای پر از ظلم و جور با ظهور منجی پر از عدل و داد خواهد شد.	۰/۶۳	۱۷/۱۱	۰/۰۰۱
	۳۳	به واجبات دینی عمل نمی‌کند.	۰/۷۰	۱۸/۶۴	۰/۰۰۱
	۴۷	نماز می‌خواند و روزه می‌گیرد.	۰/۸۴	۲۱/۴۱	۰/۰۰۱
	۶۰	معتقد است که بدون اعتقادات دینی، زندگی پوچ و بی‌معنی است.	۰/۷۷	۲۰/۲۴	۰/۰۰۱
	۷۲	خداترس است.	۰/۶۶	-	-
	۶	به جای زمان حال بیشتر توجه‌اش بر گذشته و آینده متمرکز است.	۰/۳۷	۷/۴۲	۰/۰۰۱
	۲۰	همواره به دنبال شناخت خود و خودارتقایی است.	۰/۵۳	۱۲/۴۷	۰/۰۰۱
	۳۴	راجع به نظر دیگران و قضاوت آنان در مورد خودش نگران است.	۰/۳۸	۹/۷۵	۰/۰۰۱
	۴۸	بر نظرات خود پافشاری نکرده و به نظرات دیگران اهمیت می‌دهد.	۰/۴۲	۱۰/۵۰	۰/۰۰۱
	۶۱	احساس می‌کند زندگی‌اش بخش کوچکی از یک نظام خیلی بزرگتر و معنادارتر است.	۰/۵۲	۱۲/۳۶	۰/۰۰۱
	۷۳	مادیات برایش بسیار مهم است.	۰/۳۲	۸/۴۸	۰/۰۰۱
معنویت	۷۸	از مرگ هراس دارد و از فکر کردن به آن خودداری می‌کند.	۰/۳۸	۱۰/۹۹	۰/۰۰۱
	۸۰	همواره نگرانی خود را درباره رعایت بهداشت محیط زیست و مراقبت از آن نشان می‌دهد.	۰/۵۵	۱۲/۸۸	۰/۰۰۱
اخلاق	۸۶	برای طبیعت و محیط زیست احترامی قائل نیست.	۰/۶۲	۱۳/۸۹	۰/۰۰۱
	۹۲	اغلب در سکوت به تعمق و تأمل می‌پردازد.	۰/۵۱	۱۲/۱۲	۰/۰۰۱
	۹۶	بیشتر حرف می‌زند و کمتر اهل گوش دادن و تأمل کردن است.	۰/۵۷	۱۳/۰۸	۰/۰۰۱
	۱۰۲	مرگ را جزئی از فرایند زندگی دانسته و آن را به راحتی پذیرفته است.	۰/۵۳	-	-
	۷	به طور کامل، بر اساس اصول اخلاقی عمل می‌کند.	۰/۵۰	۱۳/۴۱	۰/۰۰۱
	۲۱	با دیگران با احترام رفتار نمی‌کند.	۰/۶۶	۱۶/۷۰	۰/۰۰۱
	۳۵	شخص راستگو و صادقی است.	۰/۷۲	۱۷/۸۰	۰/۰۰۱
	۴۹	دوستانش می‌دانند که می‌توانند به قول او اطمینان کنند.	۰/۷۲	۱۷/۸۴	۰/۰۰۱
	۶۲	فرد رازدار و امینی نیست.	۰/۶۴	-	-
	۸	اغلب اوقات به گذشته‌اش رجوع می‌کند تا ببیند چقدر از آن موقع تاکنون تغییر کرده است.	۰/۴۷	۱۲/۵۶	۰/۰۰۱
تأمل	۲۲	درباره اتفاقات مهمی که در گذشته برای او رخ داده است، می‌اندیشد تا نسبت به آنها بینش عمیق‌تری به دست آورد.	۰/۶۷	۱۷/۱۹	۰/۰۰۱
	۳۶	علاقه ندارد تا درباره موضوعات مهمی مانند سرنوشت جهان یا انسان بیندیشد.	۰/۶۳	۱۶/۴۹	۰/۰۰۱
	۵۰	سوالات عمیق زندگی را مورد کندوکاو قرار می‌دهد.	۰/۷۳	-	-
تجارب چالش‌انگیز	۹	در زندگی خود بحران‌های سختی را پشت سر گذاشته است.	۰/۷۲	-	-
	۲۳	با ناملازمات مختلفی در زندگی (مانند حوادث و مرگ عزیزان) روبرو بوده است.	۰/۷۵	۲۰/۲۰	۰/۰۰۱
	۳۷	در دوره‌های مختلف زندگی خود، متناسب با هر دوره، اتفاقات سخت و دشواری را تجربه کرده است.	۰/۸۳	۲۰/۸۹	۰/۰۰۱
	۶۳	نمی‌تواند حوادث دردناک و رنج‌آور زندگی را مدیریت کند.	۰/۳۶	۱۰/۲۸	۰/۰۰۱

جدول ۷. پارامترهای مدل اندازه‌گیری شرایط مداخله‌گر مقیاس خرد

عامل‌ها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
عوامل محیطی	۱۰۶	شرایط اقتصادی جامعه در شکل‌دهی رفتارهای خردمندانه افراد تأثیری ندارد.	۰/۴۶	۱۲/۶۸	۰/۰۰۱
	۱۱۰	اشتغال، درآمدزایی و توانایی برطرف کردن نیازهای مادی در شکل‌دهی رفتارهای خردمندانه افراد اثرگذار است.	۰/۶۰	۱۵/۹۶	۰/۰۰۱
	۱۱۴	نظام‌های حاکمیتی (ساختارهای سیاسی) غیردموکراتیک و بسته، بر تحول خرد افراد تأثیر منفی می‌گذارند.	۰/۵۵	۱۴/۸۶	۰/۰۰۱
	۱۱۷	رواج ویژگی‌هایی مانند همکاری، همیاری، همبستگی و... در جامعه بر رشد خردمندی افراد آن موثر است.	۰/۷۸	۱۹/۷۱	۰/۰۰۱
	۱۲۱	قانون‌مداری جامعه بر رشد و تحول خردمندی فرد تأثیرگذار نیست.	۰/۶۹	۱۷/۸۷	۰/۰۰۱
	۱۲۴	فضای سیاسی باز و مشارکتی در جامعه، در تسهیل رشد و تحول خرد تأثیری ندارد.	۰/۷۲	۱۸/۵۵	۰/۰۰۱
	۱۲۶	عواملی مانند نوع و میزان مطالعه، نوع موسیقی، فیلم و رسانه و چگونگی گذران اوقات فراغت بر رشد خرد افراد تأثیری ندارد.	۰/۶۵	-	-
نظام آموزشی رسمی و غیررسمی	۱۰۷	سیاست‌گذاری تمرکزگرا و غیرقابل انعطاف در نظام آموزشی مانعی برای رشد و تحول خرد دانش‌آموزان است.	۰/۴۳	۱۲/۴۵	۰/۰۰۱
	۱۱۱	آموزش فلسفه، تاریخ و شیوه‌های تفکر نمی‌تواند بر رشد و تحول خرد دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد.	۰/۳۷	۱۰/۷۱	۰/۰۰۱
	۱۱۵	مدرسه و تمام عناصر فضای آن (اعم از فیزیکی و معنوی) در فرایند رشد و تحول خرد دانش‌آموزان نقش دارد.	۰/۷۵	۲۲/۰۴	۰/۰۰۱
	۱۱۸	برای آموزش، تحول و رشد خرد دانش‌آموزان، باید خود معلم نیز تاحدی خردمند باشد.	۰/۷۵	۲۱/۹۴	۰/۰۰۱
	۱۲۲	به واسطه الگو بودن، معلم نقش بسزایی در رشد و تحول خرد دانش‌آموزان دارد.	۰/۷۶	۲۲/۰۷	۰/۰۰۱
	۱۲۷	داشتن راهنما یا استاد در رشد و تحول خرد فرد بسیار تأثیرگذار است.	۰/۷۴	-	-
	۱۰۸	نحوه تعامل والدین با فرد در دوران کودکی در رشد و تحول خرد او تأثیرگذار است.	۰/۷۷	۱۸/۷۵	۰/۰۰۱
خانواده	۱۱۲	آموزش و تربیت والدین در رشد و تحول خرد فرد تأثیرگذار نیست.	۱/۸۰	۱۹/۱۰	۰/۰۰۱
	۱۱۶	جایگاه اجتماعی خانواده در رشد و تحول خرد فرد تأثیرگذار است.	۰/۶۲	۱۵/۹۰	۰/۰۰۱
	۱۱۹	شرایط اقتصادی خانواده در رشد و تحول خرد فرد تأثیرگذار نیست.	۰/۵۴	۱۴/۲۶	۰/۰۰۱
	۱۲۳	تحصیلات والدین نمی‌تواند در رشد و تحول خرد فرد تأثیرگذار باشد.	۰/۴۶	۱۲/۳۸	۰/۰۰۱
	۱۲۵	آموزه‌های خانواده (والدین و مادر بزرگ و پدر بزرگ) در رشد و تحول خرد فرد تأثیرگذار است.	۰/۶۳	-	-

جدول ۸. پارامترهای مدل اندازه‌گیری بعد راهبردهای مقیاس خرد

عامل‌ها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
استدلال خردمندانه	۱۰	به هنگام تصمیم‌گیری، پیامدهای هر انتخاب را سبک و سنگین و بایکدیگر مقایسه می‌کند	۰/۶۳	۱۷/۸۱	۰/۰۰۱
	۲۴	وقتی اشخاص درباره مسئله‌ای از او راهنمایی می‌خواهند، معمولاً سعی می‌کند که راهنمایی‌اش بر اساس ارزش‌های والای زندگی باشد	۰/۶۲	۱۷/۵۳	۰/۰۰۱
	۳۸	نمی‌تواند بپذیرد که در زندگی وضعیت‌های نامعین (غیرقطعی) زیادی وجود دارد.	۱/۵۰	۱۴/۳۳	۰/۰۰۱
	۵۱	آن‌چه را نمی‌تواند تغییر دهد می‌پذیرد.	۰/۴۳	۱۲/۲۸	۰/۰۰۱
	۶۴	وقتی دیدگاه‌های متفاوت و مخالف درباره یک موضوع یا شخصی را می‌شنود، معمولاً به دنبال نقطه مشترک می‌گردد که ممکن است زیربنای	۰/۶۱	۱۷/۲۸	۰/۰۰۱

عاملها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
		این دیدگاهها باشد.			
	۷۴	وقتی با شخصی درباره مسائل زندگی بحث می‌کند، معمولا می‌تواند بحث‌های مختلف را تشخیص دهد که کدامیک از نظر منطقی و تجربی قویترین هستند.	۰/۷۶	-	-
نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند	۱۱	کمک کردن به دیگران را دوست ندارد.	۰/۴۵	۱۰/۷۱	۰/۰۰۱
	۲۵	سعی می‌کند تا به دیگران خیر برساند.	۰/۵۵	۱۲/۲۲	۰/۰۰۱
	۳۹	به خوبی نمی‌تواند احساسات دیگران را درک کند.	۰/۵۵	۱۲/۲۶	۰/۰۰۱
	۵۲	به اتفاقاتی که برای دیگران می‌افتد توجه دارد.	۰/۵۲	۱۱/۸۰	۰/۰۰۱
	۶۵	اگر لازم باشد با زیر پا گذاشتن قانون از موقعیتی فرار کند، این کار را انجام می‌دهد.	۰/۵۵	۱۲/۲۷	۰/۰۰۱
	۷۵	همیشه در کارها و تصمیم‌گیری‌ها حقوق دیگران و جانب انصاف را رعایت می‌کند.	۰/۷۴	۱۴/۲۱	۰/۰۰۱
	۸۱	نسبت به مسائل و معضلات جامعه (مانند بی‌عدالتی، فقر و...) بی‌تفاوت است.	۰/۵۷	۱۲/۵۱	۰/۰۰۱
	۸۹	مسئولیت‌های اجتماعی از قبیل رای دادن را جدی نمی‌گیرد.	۰/۴۸	-	-
بهبزبستی	۱۲	گاهی اوقات به‌خاطر این که بیشتر شبیه دیگران شود، طرز رفتار یا تفکرش را تغییر می‌دهد.	۰/۴۷	۱۱/۹۵	۰/۰۰۱
	۲۶	زندگی برای او، یک فرایند مداوم یادگیری و رشد است.	۰/۶۲	۱۴/۷۴	۰/۰۰۱
	۴۰	روابط گرم و مطمئن زیادی را با دیگران تجربه نکرده است.	۰/۵۷	۱۵/۵۳	۰/۰۰۱
	۵۳	تمرینات ورزشی و تغذیه سالمی ندارد.	۰/۵۷	۱۵/۰۵	۰/۰۰۱
	۶۶	در زندگی اهداف مشخصی ندارد.	۰/۷۳	۱۶/۱۵	۰/۰۰۱
	۷۶	چارچوب و نظام ارزشی مشخصی برای خود دارد.	۰/۶۹	۱۵/۷۶	۰/۰۰۱
	۸۵	حس شوخ‌طبعی خوبی دارد.	۰/۳۵	۹/۹۹	۰/۰۰۱
	۸۸	فرد با نشاط، پرنرژی و سرزنده‌ای نیست.	۰/۵۶	-	-
مشاوره، راهنمایی و رهبری دیگران	۱۳	در هنگام مشکلات و مسائل نمی‌توان از راهنمایی‌های او استفاده کرد	۰/۶۹	۱۲/۹۵	۰/۰۰۱
	۲۷	مردم برای رفع مسائل و مشکلات به او مراجعه می‌کنند.	۰/۵۷	۱۱/۸۱	۰/۰۰۱
	۴۱	برای روبرو شدن با بسیاری از موقعیت‌ها آمادگی دارد.	۰/۶۲	۱۲/۳۵	۰/۰۰۱
	۴۵۴	مورد ارجاع و احترام دیگران نیست.	۰/۷۳	۱۳/۲۳	۰/۰۰۱
	۶۷	حس اعتماد و قدرت خود را نشان می‌دهد.	۰/۴۶	-	-

جدول ۹. پارامترهای مدل اندازه‌گیری بعد راهبردهای مقیاس خرد

عاملها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
کمال و سعادت انسان	۱۴	در تلاش برای اتصال به خداوند به عنوان کمال مطلق بوده و به او عشق می‌ورزد	۰/۵۳	۱۴/۶۸	۰/۰۰۱
	۲۸	از زندگی احساس رضایت ندارد.	۰/۵۴	۱۶/۳۳	۰/۰۰۱
	۴۲	دغدغه بهروزی و سعادت همه انسان‌ها را دارد.	۰/۷۴	۱۷/۹۷	۰/۰۰۱
	۵۵	می‌داند چگونه زندگی کند تا برای خودش، دیگران، جامعه و حتی هستی مفید باشد.	۰/۷۰	-	-
خبیر مشترک	۶۸	افق دیدش در تصمیم‌گیری‌ها فقط خودش است نه جامعه.	۰/۶۰	۱۵/۲۱	۰/۰۰۱
	۷۷	در مقابل کل جامعه احساس مسئولیت می‌کند و براساس این حس مسئولیت، رفتار می‌کند.	۰/۸۲	۱۸/۶۲	۰/۰۰۱
	۸۳	در زندگی علاوه بر منافع فردی به منافع دیگران و جامعه هم توجه دارد.	۰/۷۸	۱۸/۲۲	۰/۰۰۱
	۸۷	خیلی از اوقات از منافع خود می‌گذرد تا منفعت مردم و جامعه تامین شود.	۰/۶۱	-	-
جهانی عادلانه‌تر	۱۰۹	وجود افراد خردمند برای نزدیکان و جامعه خیر و برکت است.	۰/۷۹	۲۱/۲۷	۰/۰۰۱
	۱۱۳	وضعیت دنیای امروز (دنیای پر از جنگ، فقر، بی‌عدالتی و...) نتیجه رهبری و مدیریت اکثریت افراد بی‌خرد است	۰/۶۱	۱۷/۴۲	۰/۰۰۱

عامل‌ها	سوال	گویه	ضرایب استاندارد	t	sig
۱۲۰	افراد خردمند نمی‌توانند تغییرات مثبتی در شهر، کشور و یا حتی جهان ایجاد کنند.	۰/۶۵	۱۸/۳۸	۰/۰۰۱	
۱۲۸	با رهبری خردمندان چه در حوزه سیاست و چه سایر حوزه‌ها، جهانی بهتر خواهیم داشت.	۰/۷۷	-	-	

جدول ۱۰. شاخص‌های برازش تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول ابعاد مقیاس خرد

شاخص‌های برازش	χ^2/df	GFI	NFI	RFI	IFI	CFI	RMR	RMSEA
بrazش قابل قبول	≤ 3	≥ 0.80	≥ 0.80	≥ 0.80	≥ 0.80	≥ 0.80	< 0.1	< 0.08
عوامل علی	۲/۷۴	۰/۹۳	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۹۵	۰/۹۲	۰/۰۴۵	۰/۰۴۳
مقوله اصلی	۲/۳۰	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۱	۰/۰۳۷
شرایط زمینه‌ای	۲/۸۶	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۰۴۹	۰/۰۴۴
شرایط مداخله‌گر	۲/۸۸	۰/۹۰	۰/۹۲	۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۰۵۷	۰/۰۴۴
راهبردها	۲/۹۵	۰/۹۳	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۹۶	۰/۹۴	۰/۰۴۷	۰/۰۴۵
پیامدها	۲/۸۳	۰/۹۸	۰/۹۷	۰/۹۵	۰/۹۸	۰/۹۷	۰/۰۳۱	۰/۰۴۳

بحث و نتیجه‌گیری

مفهوم‌سازی خرد در طول تاریخ تکامل یافته و منجر به تعاریف متعدد و متنوعی از خرد از لحاظ فرهنگی شده است (کانگ و گراسمن، ۲۰۲۰). این مفهوم‌سازی‌ها، الگوها و ابزارها، پیشینه نظری غنی برای پژوهش‌های تجربی فراهم کرده است. با این حال این پیشینه نظری، چالشی برای یکپارچه کردن انواع تعاریف و مولفه‌های خرد نیز ایجاد کرده است. به‌طور ویژه این که پژوهش‌گران تجربی خرد، الگوها و سنجه‌های مختلفی را ارائه کرده‌اند، بدون این که واژگان یا استانداردهای نظری مشترکی را مشخص کنند تا بتوان مقایسه‌ای واضح بین آنها انجام داد. این تنوع نظری می‌تواند محققان را به استفاده از سنجه‌های مختلف برای یک مفهوم یا استفاده از سنجه‌های یکسان برای مفاهیم مختلف سوق دهد و در نتیجه ابهام مفهومی ایجاد کند.

پیش از این نیز تصور می‌شد تعدادی از سازه‌های روان‌شناختی مانند آگاهی، هیجان، شناخت، استرس و بهزیستی به‌ظاهر مبهم، غیرعلمی و غیرزیستی هستند زیرا نمی‌توان آنها را به‌صورت عینی تعریف و ارزیابی کرد. با این حال با پیشرفت علوم روان‌شناسی و عصب‌شناسی، همه این سازه‌ها به‌عنوان پدیده‌های مهم و دارای پیامدهای با اهمیت، برای کارکردهای زیستی-روانی-اجتماعی پذیرفته شده‌اند (جست و لی، ۲۰۱۹). به‌نظر می‌رسد که خرد هم در مراحل اولیه ورود به لیست سازه‌های قابل پژوهش تجربی باشد.

پژوهش حاضر با هدف ساخت و اعتباریابی پرسشنامه خرد در جامعه ایران و با توجه ویژه به فرهنگ ایرانی انجام

گرفت، پرسشنامه براساس ۶ بعد و ۱۹ مقوله اصلی با ۱۲۸ گویه تدوین شد. همبستگی بین گویه‌های هریک از ۱۹ مقوله اصلی الگوی خرد یعنی مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، هوش هیجانی، ویژگی‌های شخصیتی، یکپارچگی، هماهنگی و تعادل ابعاد وجودی، دینداری، معنویت و تعالی خود، اخلاق، تامل، تجارب چالش‌انگیز، عوامل محیطی، نظام آموزش رسمی و غیررسمی، خانواده، استدلال خردمندانه، نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند، بهزیستی، مشاوره، راهنمایی و رهبری دیگران، کمال و سعادت انسان، خیر مشترک و جهانی عادلانه‌تر مورد تحلیل قرار گرفت. همسانی درونی هر دسته متغیر مرتبط با یک مقوله که به شیوه ضریب آلفای کرونباخ به‌دست آمد از انتخاب و طراحی مناسب گویه‌های مربوط به هر مقوله حکایت می‌کند.

نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی مقوله‌های اصلی عوامل علی مقیاس خرد هستند و یافته‌ها از برازش مناسبی برخوردار است. مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، ویژگی‌هایی هستند که برای تشخیص و عمل صحیح و جستجوی دانش، حقیقت و ادراک لازم است. در بیشتر مطالعات، افراد، خرد را به عنوان توانایی‌های شناختی در نظر می‌گیرند؛ افراد خردمند باهوش و در یادگیری از طریق تجربه، استثنایی هستند و یک پایه گسترده و عمیق از دانش آشکار و ضمنی زندگی به دست آورده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که مقوله مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی به‌دست آمده در این پژوهش تا حد زیادی مشابه مولفه‌های شناختی

کلایتون و بیرن (۱۹۸۰)، ۵ عامل «توانایی استدلال، هوشمندی، یادگیری از ایده‌ها و محیط، قضاوت و استفاده مناسب از اطلاعات» به دست آمده در مطالعه استرنبرگ (۱۹۸۵)، مولفه شناختی آردلت (۲۰۰۳)، «دانش» و «تجربه» شناسایی شده به‌وسیله موتگومری و همکاران (۲۰۰۲)، «توانایی شناختی» شناسایی شده توسط بلاک و گلاک (۲۰۰۵)، «پیش‌الگوهای فلسفی» پیشنهاد شده توسط وست‌استریت، فراری و آردلت (۲۰۱۶)، «تخصص در مسائل بنیادین زندگی» در مدل خرد برلین (بالتز، اسمیت، ۲۰۰۸)، «شایستگی و دانش»، شناسایی شده به‌وسیله یانگ (۲۰۰۱) و «توانایی شناختی» و «توانایی حل مسئله» به‌دست آمده در مطالعه فراری و همکاران (۲۰۱۶) است.

علی‌رغم اهمیت مقوله هیجان‌ها در بحث خرد بسیاری از نظریه‌های خرد، هیجان‌ها و توانش هیجانی را جزو ویژگی‌های خرد تعریف نکرده‌اند و نقش آنها را به‌عنوان پیش‌آیندها و پی‌آمدهای خرد به‌سختی به‌صورت نظام‌مند مورد توجه و بررسی قرار داده‌اند. نادیده گرفتن هیجان‌ها در این مورد حداقل به دو دلیل درست نیست. اول اگرچه هیجان‌ها گاهی اوقات به‌عنوان نیروی مقابل تفکر منطقی و تصمیم‌گیری مناسب تصور می‌شود، طیف وسیعی از نظریه‌های هیجانی برجسته، نشان می‌دهند که هیجان‌ها اطلاعات مهمی برای خود فرد و دیگران، به‌دست می‌دهند، رفتارهای سازگارانه را بر می‌انگیزند و فرایند قضاوت و تصمیم‌گیری را هدایت می‌کنند (مانند گراس، ۲۰۱۵؛ لونسون، ۲۰۰۰). از این منظر و حجم بزرگی از شواهد تجربی، تنها هیجان‌ها بیش از حد شدید یا مزمن جدای از استنباط از رویداد باید به‌عنوان بدکارکردی در نظر گرفته شوند. دوم، موقعیت‌ها و شرایط نیازمند خرد، بنیادین‌اند، چراکه در آنها افراد با مسائل سخت، پیچیده، نامشخص و بد تعریف‌شده مرتبط با معنا و مدیریت زندگی مواجه هستند. مسائلی از قبیل پذیرش مرگ یک دوست عزیز یا مواجهه با مرگ خود، که از لحاظ هیجانی بالا هستند، به‌طور بالقوه باعث ایجاد طیف گسترده‌ای از هیجان‌ها منفی شده و با نیاز به تخصص در شناخت، فهم و تنظیم چنین هیجان‌هایی در خود و سایر افراد مرتبط است. به‌طور کلی می‌توان گفت که پژوهش‌های خرد نیازمند توجه ویژه به هیجان‌ها است چرا که موجب ایجاد یک دیدگاه متعادل‌تر درباره خرد شده و عوامل و فرایندهای هیجانی را به اندازه عوامل شناختی و تاملی در نظر می‌گیرد.

بخش عمده پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که خرد به‌وسیله ویژگی‌های شخصیتی خاصی بروز می‌یابد. ویژگی‌های شخصیتی در این پژوهش شامل گشودگی، توافق‌پذیری و وظیفه‌گرایی است. در ارتباط با ویژگی‌های شخصیتی باید گفت که گشودگی نسبت به تجربه یک گرایش شخصیتی است که به عنوان قوی‌ترین پیش‌بین شخصیت از دانش مرتبط با خرد در پژوهش‌ها نشان داده شده است (استادینگر و همکاران، ۱۹۹۸؛ گلاک و بالتز، ۲۰۰۶).

یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی تاییدی مقوله هسته‌ای مقیاس خرد، نشان داد که تمام نشان‌گرهای به‌کار رفته برای سنجش یکپارچگی، هماهنگی و تعادل ابعاد وجودی در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنی‌دار است و از این‌رو نشان‌گرهای قابل قبولی برای سنجش این بعد می‌باشند. علی‌رغم تعاریف متعدد برای خرد، توافق قابل توجهی وجود دارد که خرد شامل تعادل و یکپارچگی مولفه‌های مختلف است. به‌عنوان مثال اریکسون (۱۹۸۴)، بیان می‌دارد که یکپارچگی هیجانی نقش اساسی ایفا کرده و نتیجه مطلوب این فرایند در زندگی، در تحول خرد بسیار مهم است. همچنین تعدادی از محققان، بر اهمیت یکپارچگی شناخت و عاطفه تاکید دارند و چندین مطالعه تجربی، این ادعاها را مستقیم (مانند لابیوی-ویف و مارکوز، ۲۰۰۴) یا غیرمستقیم (مانند آردلت، ۲۰۰۳؛ بیر، نایت و دی‌اپوزیت، ۲۰۱۶؛ دنیس، ۲۰۱۰) تایید کرده‌اند. در واقع هر دو رویکرد شرقی و غربی، خرد را به‌عنوان یکپارچگی عالی ذهن و منش برای خیر بیشتر می‌دانند (استادینگر و گلاک، ۲۰۱۱). همچنین سنت‌های پیش از اسلام در ایران مانند زرتشتی نیز خرد را به‌عنوان هماهنگی علائق/ذهن، گفتار و کردار می‌دانند. به‌طور کلی می‌توان گفت که خرد تنها به‌معنای ابراز رفتار درست بیرونی نیست؛ بلکه به هماهنگی افکار، احساسات، انگیزه‌ها و استدلال برای عمل کردن نیاز است.

در ادامه یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی تاییدی بعد شرایط زمینه‌ای نشان داد که هر پنج مقوله این بعد یعنی دینداری، معنویت و تعالی خود، اخلاق، تامل و تجارب چالش‌انگیز ضرایب معنادار و برازش مناسبی دارند. مهمترین عامل معنویت و تعالی خود (با بار عاملی ۰/۹۲) است. دیگر زیرعامل‌ها با توجه به بار عاملی به ترتیب اخلاق، تامل، تجارب چالش‌انگیز و در نهایت دینداری با ضرایب مسیر به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۷۴، ۰/۳۸ و ۰/۳۱ بودند.

فرهنگی (ادارا، ۲۰۱۶)، یا در زمینه هویت (اریکسون و همکاران، ۱۹۸۶) مطالعه شود (به نقل از تاکاهاشی، ۲۰۱۹). کسی نمی‌تواند از خرد جدا از بافت ارزش‌های اخلاقی صحبت کند (تیری، ۲۰۱۰). خرد و ارزش‌های اخلاقی، با هم، می‌توانند فرد را به سوی یک موقعیت اخلاقی یا مرحله در نظریه کلبِرگ^۱ (۱۹۸۴)، هدایت کنند. معمولاً، عمل خردمندانه آن‌چه که به‌صورت بهینه در یک بافت اجتماعی/فرهنگی ارزش دارد را انعکاس می‌دهد (وست‌استریت و همکاران، ۲۰۱۶). با این وجود تعداد کمی از پژوهش‌های تجربی به بررسی چگونگی ارتباط خرد و اخلاق پرداخته‌اند (استرنبرگ و گلاک، ۲۰۱۹).

تامل بر زندگی به‌عنوان یکی از فرآیندهای کلیدی اجتماعی-شناختی لازم برای تحول خرد محسوب می‌شود. تامل، نیازمند کسب بینش عمیق و گسترده به زندگی، با درگیر شدن در خوداندیشی برای درک پدیده‌ها و رویدادها از دیدگاه‌های مختلف است. از طریق تامل است که فرد می‌تواند بر فردیت و فراق‌کنی غلبه کند و از خود فراتر رود و ادراک عمیقی از خود، دیگران و زندگی به دست آورد. مقوله تامل در این پژوهش شامل زیر مقوله‌های بینش عمیق و خوداندیشی است. افراد خردمند مسائل را فراتر از سطح ظاهری آنها می‌بینند، معانی عمیق‌تر را جستجو کرده و به صورت همه‌جانبه مسائل را بررسی می‌کنند (هالیدی و چاندلر، ۱۹۸۶؛ استرنبرگ، ۱۹۸۵؛ یانگ، ۲۰۰۱) که این مستلزم حفظ یک دیدگاه روشن و بدون سوگیری و تعصب در موقعیت‌های مختلف است. همچنین افراد خردمند، خود را در معرض خودتاملی انتقادی قرار می‌دهند که هدف آن ایجاد و عمق‌بخشی به خودشناسی است، مانند سوال کردن درباره رفتارها، افکار، هیجان‌ها و انگیزه‌های خود و تلاش برای شناسایی نقاط کور^۲ و مکانیسم‌های دفاعی خود (چن و همکاران، ۲۰۱۴). مقوله تامل به‌دست آمده در این پژوهش مشابه «نگرش تاملی» شناسایی شده توسط بلاک و گلاک (۲۰۰۵)، بعد «تاملی» مدل آردلت (۲۰۰۳)، و «بینش» به‌دست آمده در مطالعه فراری و همکاران (۲۰۱۶) است.

متخصصان خرد عمدتاً بر این عقیده هستند که خرد یک پدیده برآمده از تجربه است که می‌توان آن را پرورش داد (جست و همکاران، ۲۰۱۰). برای مثال آردلت (۲۰۰۸) در

دین در جامعه ایران با توجه به شرایط تاریخی، اجتماعی و سیاسی آن، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. مرور خرد در متون باستانی ایران مانند دینکرد ششم، مینوی خرد و بعد از آن شاهنامه، همگی خرد و دین یا راه خرد با راه دین را یکی دانسته‌اند. در همین راستا حکما و فلاسفه اسلامی تحت تأثیر قرآن و الهام گرفتن از آن، خرد (حکمت) را بر پایه دین بنا کرده‌اند. حتی افرادی مانند شیخ اشراق و میرداماد، مکتب فکری خود را حکمت اشراقی و ایمانی نام نهاده‌اند. همچنین ملاصدرا فلسفه‌ای را که احکام آن بر پایه دین و قرآن نباشد، رد می‌کند. نتایج پژوهش حاضر نیز به‌طور کلی در راستای یافته‌های پژوهش‌های داخلی مانند اسعدی (۱۳۹۴)، کرد نوقابی و بیرانوند (۱۳۹۵) است و نشان داد که دین‌داری جزو مولفه‌های خرد است.

میل به تعالی و خوداصلاح‌گری، عدم خودمحوری، خود را جزئی از کل بزرگتر دیدن، ارتباط با طبیعت، صمت و مرگ‌اندیشی مولفه‌های شکل‌دهنده مقوله معنویت و تعالی خود در این پژوهش بودند. شواهد تجربی نشان می‌دهند که خرد می‌تواند با کاهش تمرکز فرد بر خود به‌دست آید (گراسمن، ۲۰۱۷؛ سانتوز و همکاران، ۲۰۱۷). عدم خودمحوری می‌تواند با کاهش واکنش‌های هیجانی و افزایش رفتارهای مبتنی بر حل مسئله به افراد در نشان دادن واکنش انطباقی به تجارب منفی کمک کند (گراسمن و گراس، ۲۰۱۰). لونسون و همکاران (۲۰۰۵) بیان داشتند که خرد رابطه نزدیکی با تعالی خود (تمرکز کمتر بر خود و احساس ارتباط بیشتر با دیگران و جهان به‌طور کلی) دارد. اگرچه هم خرد و هم معنویت ویژگی‌های مشترکی دارند، اما معنویت یک مسئله مضاعف هم دارد و آن ارتباط بسیار نزدیک با مفهوم دین است (در واقع معنویت، به‌نوعی پیامد دین در نظر گرفته می‌شود). در روان‌شناسی از همان ابتدا، جیمز (۱۹۰۲)، فروم (۱۹۵۰)، آلپورت (۱۹۶۶) و دیگران بدون آن‌که به‌طور واضح معنویت را از دین متمایز کنند درباره آن به پژوهش پرداختند. امروزه، برخی از محققین، براین مدعا هستند که تفکیک معنویت و دین شتابزده است و معنویت باید به‌عنوان بخشی از دین مورد مطالعه قرار گیرد (اسلایف و ریچاردز، ۲۰۰۱؛ زینبائر و پارگامنت، ۲۰۰۵). از طرف دیگر، محققانی هستند که ادعا می‌کنند معنویت باید به‌عنوان یک سازه سکولار مورد بررسی قرار گیرد و به‌عنوان یک مفهوم هستی‌گرایانه (ناق و همکاران، ۲۰۱۲) و انسان‌گرایانه (الکینز و همکاران، ۱۹۸۸)، نوعی هوش (گاردنر، ۲۰۰۰)، ویژگی

1. Kohlberg, L
2. Blind spots

و مهارت‌های شناختی آکادمیک به تنهایی منجر به این نمی‌شود که افراد قضاوت‌های اخلاقی و درستی داشته باشند، به‌طور اثربخش مسائل دنیای واقعی را حل کنند یا به کارهایی بپردازند که منجر به خیر مشترک شود. برای ارتقاء این مهارت‌ها و رفتارهای ارزشمند در دانش‌آموزان، باید تمرکز مدارس علاوه بر آموزش دانش، به آموزش خرد نیز گسترش یابد.

همچنین الگوبرداری رفتار خردمندانه شاید یکی از قدرتمندترین ابزارهایی باشد که به‌وسیله آن می‌توان به فرزندان آموخت که چگونه خردمندانه با تعارضات و مسائل برخورد کنند (گلاک، ۲۰۱۹). اگر والدین و معلم به آنچه که پند و نصیحت می‌کنند عمل نکنند هرگونه تلاش برای آموزش خرد می‌تواند منجر به شکست شود. اگر به فرزندان نشان داده شود که چگونه می‌توان با شخصی که از لحاظ سیاسی یا مذهبی مخالف است، به روش مدنی صحبت کرد، یا احساسات خود را به شکل درست در مورد مسائل با شریک زندگی خود بیان کرد، می‌توان امیدوار بود که بیش از هر مدرسه‌ای آنها آموزش ببینند. البته لازمه‌اش این است که والدین هم تا حدی خردمند باشند.

در ادامه یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی تاییدی نیز نشان داد که هر چهار مقوله ذیل بعد راهبردها یعنی استدلال خردمندانه، نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند، بهزیستی و مشاوره، راهنمایی و رهبری دیگران ضرایب معناداری دارند. از لحاظ اهمیت به ترتیب نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند (با ضریب مسیر ۰/۹۶)، بهزیستی (با ضریب مسیر ۰/۹۳)، مشاوره، راهنمایی و رهبری (با ضریب مسیر ۰/۸۶) و استدلال خردمندانه (با ضریب مسیر ۰/۷۷) قرار گرفته‌اند. به‌عبارتی در تعاملی پویا بین منابع درون‌شخصی و زمینه‌های فردی و محیطی که ظهور خرد را تسهیل می‌کنند، می‌توان شاهد این بود که خرد در زندگی به‌واسطه استدلال خردمندانه، نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند، بهزیستی و مشاوره، راهنمایی و رهبری دیگران به بار بنشیند.

مفهوم استدلال خردمندانه یا قضاوت خوب در نظریه‌های ضمنی خرد غالب است و در ۳۸ مقاله، تصمیم‌گیری و قضاوت به‌عنوان مولفه‌های خرد ذکر شده است (جست و همکاران، ۲۰۱۰). با این حال، مشخص کردن عناصر قضاوت خوب به‌لحاظ تاریخی تا همین اواخر به قلمرو فلسفه واگذار شده بود. برخلاف حل مسئله که نیاز به شناسایی راه‌حل مناسب برای حل یک مشکل دارد، قضاوت

پژوهش خود از دانشجویان خواست تا درباره خرد و دانش سوال‌های مختلفی را پاسخ دهند. ۷۲ درصد از دانشجویان گزارش کردند که دانش از طریق یادگیری رسمی به‌دست می‌آید و در مقابل، ۸۷ درصد از آنها بیان کردند که خرد از طریق تجربه شخصی حاصل می‌شود. هیچ دانشجویی نگفت که یادگیری رسمی نقش مهمی در خرد دارد و تنها یک دانشجو بیان کرد که تجربه شخصی موجب تسهیل دانش فکری می‌شود. به‌نظر می‌رسد تجارب چالش‌انگیز تجاری است که عمیقاً اعتقادات فرد را در مورد خودش، دیگران و جهان تغییر می‌دهد. چنین تجاری اغلب منفی و تکان‌دهنده هستند؛ مثلاً زیر و رو شدن اعتقاد افراد در مورد امنیت خود و غیرقابل پیش‌بینی بودن رویدادها. اما ممکن است مثبت هم باشند، مانند زمانی که فرزند اول یک زوج به دنیا می‌آید، اولویت‌های آنها در زندگی را به‌طور کامل تغییر می‌دهد و در نتیجه تغییر اولویت‌های زندگی، قدرشناسی بیشتر نسبت به کمال و زیبایی زندگی، افزایش آگاهی از نیرومندی‌های شخصی، روابط بین‌فردی معنادارتر، حس عمیق‌تر معنوی و در نهایت خرد بیشتر را به همراه دارد.

یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی تاییدی نشان داد که هر سه زیر عامل شرایط مداخله‌گر یعنی عوامل محیطی، نظام آموزش رسمی و غیررسمی و خانواده، ضرایب معناداری دارند و از لحاظ اهمیت عوامل محیطی، آموزش رسمی و غیررسمی و خانواده با ضرایب مسیر به ترتیب ۰/۸۴، ۰/۸۲ و ۰/۷۴ قرار دارند.

خرد در خلاء رشد نمی‌کند، بلکه به‌شدت تحت تأثیر زمینه‌های موقعیتی و فرهنگی اجتماعی در سطح خرد و کلان است (آلدوین و لونسون، ۲۰۱۹)؛ با این حال بسیاری از محققان، خرد را به‌عنوان ماهیت فرد-محور یا صفت تغییرناپذیری مورد مطالعه قرار داده‌اند که تعداد محدودی از افراد برجسته آن را بروز می‌دهند (گراسمن، ۲۰۱۷ الف). حتی در پژوهش‌هایی که به‌طور مستقیم به چنین تمرکز بیش از حد فردی بر خرد اشاره نداشته‌اند، بیشتر تلاش کرده‌اند که فرایندهای روان‌شناختی خرد را تنها با تمرکز بر روی فرد مشخص کنند و عوامل زمینه‌ای را به‌عنوان مزاحم یا خطای اندازه‌گیری در نظر گرفته‌اند (گراسمن، دورفمن و اوکز، ۲۰۲۰). برای این که جهان به مکانی شادتر، امن‌تر، سالم‌تر و مدنی‌تر برای زندگی تبدیل شود، ما باید در ارتباط با رویکردهای فعلی که نظام‌های آموزشی برای آموزش دانش‌آموزان در نظر می‌گیرند، تجدید نظر کنیم. داشتن دانش

هماهنگی و تعادل ابعاد وجودی که متاثر از مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی است؛ در بستری از شرایط زمینه‌ای خاص و شرایط مداخله‌گر عام؛ به واسطه استدلال خردمندانه، نگرش و رفتارهای جامعه‌پسند، بهزیستی و مشاوره، راهنمایی و رهبری، منجر به کمال و سعادت انسان، خیرمشتک و جهانی عادلانه‌تر می‌گردد. باید اذعان داشت توصیف خرد به‌عنوان بهترین بودن در همه ابعاد، موجب می‌شود بسیاری آن را یک ایده‌آل غیرقابل دسترس ادراک کنند، در حالی که خرد را می‌توان به‌عنوان یک پیوستار در نظر گرفت که افراد ممکن است در طیفی از خیلی کم تا خیلی زیاد در ارتباط با این ابعاد قرار گیرند. این ابعاد به‌صورت هم‌افزایی در مسیر افزایش سطح خرد عمل می‌کنند و در واقع می‌توان گفت خرد بزرگتر از جمع اجزای آن است.

شاید بتوان گفت که مفهوم خرد در حال حاضر بی‌شابهت به داستان فیل در تاریکی نباشد. می‌توان تصور کرد که مردان نابینا، پژوهش‌گرانی هستند که نظریه‌ها، الگوها، مفهوم‌سازی‌ها و سنجه‌هایی را درباره خرد ارائه داده‌اند که ممکن است هم‌زمان همه آنها درست باشند و دیگری را نقض نکنند ولی در عین حال تصویر کاملی از این مفهوم پیچیده را نیز ارائه ندهند. در واقع پژوهش‌گران در فرایند بررسی سازه‌ها و فرایندهای انتزاعی که مستقیماً قابل مشاهده نیستند، مانند خرد، اغلب مانند مردان نابینا شروع می‌کنند و جنبه‌های مختلف آن را به‌روش‌های مختلف اندازه‌گیری می‌کنند. با این حال آنها می‌توانند با برقراری ارتباط با یکدیگر و به چالش کشیدن همدیگر، به نقطه مشترکی در آینده برسند.

از این رو به‌نظر می‌رسد که یکی از مهمترین کمک‌ها به پژوهش‌های روان‌شناختی، هموار کردن شیوه‌های درک و سنجش بهتر خرد است تا بتوان آن را در همه جای دنیا پرورش داد. البته در این پژوهش هدف این نبود که یک ابزار کامل و جامع از خرد به‌دست آید. این نه امکان‌پذیر است و نه عملی. چرا که ابزارهای متفاوت می‌توانند جنبه‌های مختلف پدیده را برجسته کرده و دستور کار پژوهشی متفاوتی را پیشنهاد دهند. در واقع خرد خودش پیچیده و پارادوکسیکال است و این جای تعجب نیست که مطالعه و سنجش خرد به‌همین ترتیب پیچیده و پارادوکسیکال باشد.

و تصمیم‌گیری - به‌عنوان یکی از زیرمقوله‌های استدلال خردمندانه - به انتخاب یک عمل از بین شیوه‌های عمل متضاد نیاز دارد و اغلب در شرایط عدم اطمینان و قطعیت روی می‌دهد. یک فرد خردمند قادر به شناسایی بهترین تصمیم یا اقدام و اجرای آن در موقعیت مشخص است. اشخاص خردمند می‌فهمند که چه وقت از مولفه‌های خرد استفاده کنند و با محیط سازگار شوند و چه زمانی محیطی را که در آن عمل می‌کنند تغییر دهند، یا محیط جدیدی را انتخاب کنند. همچنین افراد خردمند از نظر فکری فروتن هستند، آنها به محدودیت‌های دانشی خود، امکان وجود دیدگاه‌های مختلف و نسبی بودن ارزش‌ها و باورهای افراد اذعان دارند. علاوه بر این خرد تسلط بر دیالکتیک‌های اساسی شکل‌دهنده وجود انسان، مانند دیالکتیک بین خوب و بد، مثبت و منفی، وابستگی و استقلال، یقین و تردید، کنترل و عدم کنترل و خودخواهی و نوع‌دوستی است.

دیگر یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی تاییدی نشان داد که هر سه مقوله پیامدها یعنی کمال و سعادت انسان، خیر مشترک و جهانی عادلانه‌تر ضرایب معناداری دارند. از لحاظ اهمیت به ترتیب کمال و سعادت انسان (با ضریب مسیر ۰/۸۹)، خیرمشتک (با ضریب مسیر ۰/۸۷) و جهانی عادلانه‌تر (با ضریب مسیر ۰/۴۷) قرار گرفته‌اند.

خرد از منظر بسیاری از فلاسفه و اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان علم همراه با عمل است که منجر به کمال و سعادت انسان می‌شود. کمال و سعادت تنها به‌معنی به حالت اعتدال رسیدن (از منظر بسیاری از فلاسفه) نیست بلکه ارتباط با خداوند و رسیدن به قرب الهی (از دیدگاه اسلامی) را نیز در بر می‌گیرد. فرد خردمند با تصمیمات و قضاوت‌های کارآمد خود می‌تواند کیفیت زندگی را بهبود بخشد. این افراد نه تنها موجب تحول شخصی خود بلکه می‌توانند منجر به تحول شخصی دیگر افراد و جامعه شوند. چرا که جامعه یک سیستم نظام‌مند است که سعادت و بدبختی آن بر سعادت افراد و سعادت افراد هم بر جامعه تأثیرگذار است. در واقع انسان خردمند منافع خود را در حلقه نزدیک خود یعنی خانواده و دوستان نمی‌داند بلکه هم‌زمان جامعه، کشور و جهان را نیز در نظر می‌گیرد.

به‌طور کلی خرد را می‌توان به‌عنوان صفت منحصر‌به‌فرد، پیچیده و چندموقله‌ای انسانی تعریف کرد که یکپارچگی پویا و متعادل مولفه‌های مختلف را در بر می‌گیرد. این یکپارچگی،

منابع

- اسعدی، م. (۱۳۹۴). ویژگی‌های افراد خردمند بر پایه نظریه‌های ضمنی: با نگاهی بر تفاوت‌های گروه‌های سنی و جنسیتی. *پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت، شماره ۱*، ۵۱-۶۶.
- دستا، م.، شکری، ا.، پاکدامن، ش. و فتح‌آبادی، ج. (۱۳۹۹). مفهوم خرد در جامعه ایران. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۱۳(۳)، ۶۹-۹۹.
- دستا، م.، شکری، ا.، پاکدامن، ش. و فتح‌آبادی، ج. (۱۳۹۹). فهم خرد در جامعه ایرانی: نقش قومیت، جنسیت، سن و تحصیلات. *پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت*، ۲۳، ۳۲-۱۳.
- دستا، م.، شکری، ا.، پاکدامن، ش. و فتح‌آبادی، ج. (۱۴۰۰). شناسایی و سنجش مولفه‌ها و مدل مفهومی خرد در جامعه ایرانی: آزمون مدل‌های رقیب (رساله دکتری). دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
- کرد نوقایی، ر. و دلفان بیرانوند، آ. (۱۳۹۵). نظریه‌های ضمنی خرد در ایران: بررسی پدیدارشناختی. *پژوهش‌نامه روان‌شناسی اسلامی*، شماره ۳(۳)، ۷۸-۱۰۵.
- Aldwin, C. M., & Levenson, M. R. (2019). The Practical Applications of self-Transcendent wisdom. In R. J. Sternberg., H. C. Nusbaum & J. Glück, *Applying Wisdom to Contemporary World Problems*. Palgrave Macmillan.
- Ardelt, M. (2003). Empirical assessment of a three-dimensional wisdom scale. *Research on Aging*, 25, 275-324
- Ardelt, M. (2008). Being wise at any age. In S. J. Lopez (Ed.), *Positive psychology: Exploring the best in people* (Vol. 1: Discovering human strengths, pp. 81-108). Westport, CT: Praeger.
- Baltes, P. B., & Staudinger, U. M. (2000). Wisdom. A metaheuristic (pragmatic) to orchestrate mind and virtue toward excellence. *American Psychologist*, 55, 122-136.
- Bangen, K. J., Meeks, T. W., & Jeste, D. V. (2013). Defining and assessing wisdom: A review of the literature. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 21, 1254-1266.
- Beer, J. S., Knight, R. T., & D'Esposito, M. (2016). Controlling the integration of emotion and cognition. *Psychological Science*, 17(5), 448-453.
- Bluck, S., & Glück, J. (2004). Making things better and learning a lesson: Experiencing wisdom across the lifespan. *Journal of Personality*, 72, 543-572.
- Brienza, J. P., Kung, F. Y. H., Santos, H. C., Bobocel, D. R., & Grossmann, I. (2018). Wisdom, bias, and balance: Toward a process-sensitive measurement of wisdom-related cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 115(6), 1093-1126.
- Brown, S. C., & Greene, J. A. (2006). The Wisdom Development Scale: Translating the conceptual to the concrete. *Journal of College Student Development*, 47, 1-19.
- Chen, L. M., Cheng, Y. Y., Wu, P. J., & Hsueh, H. I. (2014). Educators' implicit perspectives on wisdom: A comparison between interpersonal and intrapersonal perspectives. *International Journal of Psychology*, 49(6), 425-433.
- Clayton, V. P., & Birren, J. E. (1980). The development of wisdom across the life-span: A reexamination of an ancient topic. In P. B. Baltes & O. G. Brim (Eds.), *Life-Span Development and Behavior* (Vol. 3, pp. 103-35). New York, NY: Academic Press
- Dennis, T. A. (2010). Introduction to the special issue on neurophysiological markers for emotion and emotion regulation. *Developmental Neuropsychology*, 35(2), 125-128.
- Erikson, E. H. (1984). Reflections on the last stage and the first. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 39, 155-65.
- Ferrari, M., Abdelaal, Y., Lakhani, S., Sachdeva, S., Tasmim, S., & Sharma, D. (2016). Why is Gandhi wise? A cross-cultural comparison of Gandhi as an exemplar of wisdom. *Journal of Adult Development*, 23, 204-13.
- Germer, C., & Siegel, R. (Eds.). (2012). *Wisdom and compassion in psychotherapy*. New York, NY: Guilford Press
- Glück, J. (2019). The development of wisdom during adulthood. In R. J. Sternberg & J. Glück, *Cambridge*

- Handbook of Wisdom*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Glück, J., & Baltes, P. B. (2006). Using the concept of wisdom to enhance the expression of wisdom knowledge: Not the philosopher's dream but differential effects of developmental preparedness. *Psychology and Aging, 21*, 679–90.
- Glück, J., & Bluck, S. (2011). Laypeople's conceptions of wisdom and its development: Cognitive and integrative views. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences & Social Sciences, 66*, 321–324.
- Glück, J., Bischof, B., & Siebenhüner, L. (2012). "Knows what is good and bad", "Can teach you things", "Does lots of crosswords": Children's knowledge about wisdom. *European Journal of Developmental Psychology, 9*, 582–598.
- Glück, J., Bluck, S., Baron, J., & McAdams, D. P. (2005). The wisdom of experience: Autobiographical narratives across adulthood. *International Journal of Behavioral Development, 29*(3), 197–208.
- Glück, J., König, S., Naschenweng, K., Redzanowski, U., Dorner, L., Straßer, I., & Wiedermann, W. (2013). How to measure wisdom: content, reliability, and validity of five measures. *Frontiers in Psychology, 4*:405, 1–13
- Gross, J. J. (2015). Emotion regulation: Current status and future prospects. *Psychological Inquiry, 26*, 1–26.
- Grossmann, I. (2017a). Wisdom and how to cultivate it: Review of emerging evidence for a constructivist model of wise thinking. *European Psychologist, 22*, 233–46.
- Grossmann, I., Dorfman, A., & Oakes, H. (2020). Wisdom is a social-ecological rather than person-centric phenomenon. *Current Opinion in Psychology, 32*, 66–71.
- Holliday, S. G., & Chandler, M. J. (1986). Wisdom: Explorations in adult competence. *Contributions to Human Development, 17*, 1–96.
- Jason, L. A., Reichler, A., King, C., Madsen, D., Camacho, J., & Marchese, W. (2001). The measurement of wisdom: A preliminary effort. *Journal of Community Psychology, 29*, 585–98.
- Jason, L. A., Reichler, A., King, C., Madsen, D., Camacho, J., & Marchese, W. (2001). The measurement of wisdom: A preliminary effort. *Journal of Community Psychology, 29*(5), 585–98.
- Jeste, D. V., & Lee, E. E. (2019). The Emerging Empirical Science of Wisdom: Definition, Measurement, Neurobiology, Longevity, and Interventions. *Harvard Review of Psychiatry, 27*(3), 127–140.
- Jeste, D. V., & Vahia, I. (2008). Comparison of the conceptualization of wisdom in ancient Indian literature with modern views: Focus on the Bhagavad Gita. *Psychiatry, 71*, 197–209.
- Kilburg, R. R. (2012). *Virtuous Leaders: Strategy, Character, and Influence in the 21st Century* (1st ed.). American Psychological Association.
- Kohlberg, L. (1984). The psychology of moral development: The nature and validity of moral stages. In: *Essays on moral development* (Vol. 2). New York, NY: Harper & Row.
- König, S., & Glück, J. (2012). Situations in which I was wise: Autobiographical wisdom memories of children and adolescents. *Journal of Research on Adolescence, 22*, 512–525.
- Kunzmann, U., & Baltes, P. B. (2003). Wisdom-related knowledge: Affective, motivational, and interpersonal correlates. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*, 1104–19.
- Kunzmann, U., & Baltes, P. B. (2005). The psychology of wisdom: Theoretical and empirical challenges. In R. J. Sternberg & J. Jordan (Eds.), *Handbook of wisdom* (pp. 110–135). New York, NY: Cambridge University Press.
- Labouvie-Vief, G., & Marquez, M. G. (2004). Dynamic integration: Affect optimization and differentiation in development. In D. Y. Dai & J. Sternberg (Eds.), *Motivation, emotion, and cognition: Integrative perspectives on intellectual functioning and development* (pp. 237–72). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Lee, S. Choun, S., Aldwin, C. M., & Levenson, M. R. (2015). Cross-cultural comparison of self-transcendent wisdom between the United States and Korea. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 30*, 143–61.
- Levenson, M. R., Jennings, P. A., Aldwin,

- C. M., & Shiraiishi, R. W. (2005). Selftranscendence: Conceptualization and measurement. *International Journal of Aging & Human Development*, 60, 127–43.
- Montgomery, A., Barber, C., & McKee, P. (2002). A phenomenological study of wisdom in later life. *International Journal of Aging and Human Development*, 52, 139–57.
- Moraitou, D., & Efklides, A. (2012). The Wise Thinking and Acting Questionnaire: The cognitive facet of wisdom and its relation with memory, affect, and hope. *Journal of Happiness Studies*, 13(5), 849–73.
- Staudinger, U. M., & Glück, J. (2011). Psychological wisdom research: Commonalities and differences in a growing field. *Annual Review of Psychology*, 62, 215–241.
- Staudinger, U. M., Maciel, A. G., Smith, J., & Baltes, P. B. (1998). What predicts wisdom-related performance? A first look at personality, intelligence, and facilitative experiential contexts. *European Journal of Personality*, 12, 1–17.
- Sternberg, R. J. (1985). Implicit theories of intelligence, creativity, and wisdom. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 607–627.
- Sternberg, R. J. (1990). *Wisdom: Its nature, origins and development*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (2010). WICS: A new model for school psychology. *School Psychology International*, 31(6), 599–616.
- Sternberg, R. J., & Glück, J. (2019). Wisdom, morality, and ethics. In R. J. Sternberg & J. Glück, *Cambridge handbook of wisdom*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Second Edition: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory (2nd ed.)*. SAGE Publications, Inc.
- Takahashi, M. (2019). Relationship between wisdom and spirituality: An expanded theoretical model with mysticism and gerotranscendence. In R. J. Sternberg & J. Glück, *Cambridge handbook of wisdom*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Taylor, M., Bates, G., & Webster, J. D. (2011). Comparing the psychometric properties of two measures of wisdom: Predicting forgiveness and psychological well-being with the Self-Assessed Wisdom Scale (SAWS) and the Three-Dimensional Wisdom Scale (3D-WS). *Experimental Aging Research*, 37, 129–41.
- Thomas, M. L., Bangen, K. J., Palmer, B. W., Sirkin Martin, A., Avanzino, J. A., Depp, C. A., Glorioso, D., Daly, R. E., & Jeste, D. V. (2019). A new scale for assessing wisdom based on common domains and a neurobiological model: The San Diego Wisdom Scale (SD-WISE). *Journal of Psychiatric Research*, 108, 40–47.
- Tirri, K. (2010). Combining excellence and ethics: Implications for moral education for the gifted. *Roeper Review*, 33, 59–64
- Webster, J. D. (2003). An exploratory analysis of a self-assessed wisdom scale. *Journal of Adult Development*, 10, 13–22
- Weststrate, N. M., Ferrari, M., & Ardelt, M. (2016). The many faces of wisdom: An investigation of cultural-historical wisdom exemplars reveals practical, philosophical, and benevolent prototypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42, 662–76
- Yang, S.-Y. (2001). Conceptions of wisdom among Taiwanese Chinese. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 662–80.
- Yaniv, I., & Choshen-Hillel, S. (2011). Exploiting the Wisdom of Others to Make Better Decisions: Suspending Judgment Reduces Egocentrism and Increases Accuracy. *Journal of Behavioral Decision Making*, 25(5), 427-434.

COPYRIGHTS

© 2022 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)